

GYORS-JELENTÉS

PAPP Z. ATTILA

Kárpát Panel 2007: egy kutatás gyorshatása

Egy szociológiai kutatás margójára

A határon túli magyarok szociológiai értelemben vett demisztifikálása nem újkeletű szándék, de nem is tekinthető lezárt folyamatnak. E kisebbségi közösségek magyarországi megítélésében továbbra is erősen él az erdélyi tündérkert vízió valamilyen szintű transzponálása, azaz oly módon történő elgondolása, miszerint e csoportok igazi közösségként működnek, ahol a tagok valamilyen, már-már transzcendens lényeg (esszencia) hordozói, azaz sajátos identitással rendelkező egyének. Természetesen, a határon túli magyar közösségek, mint közösségek rendelkeznek sajátos jegyekkel, ám az egyes közösségek, illetve „kisebbségi társadalmak” működésének megértéséhez nem csak szociálpszichológiai vagy kulturális antropológiai úton, hanem klasszikusnak tekinthető szociológia fogalmakkal (mint például a képzettségre vagy munkaerőpiacra vonatkozó mutatókkal) is közelíthetünk. Érdekes, az említett demisztifikációs szándékoknak ellentmondó módon, e képzet fenntartásához maga a tudomány is, azaz például egy szociológiai felmérés is hozzá tud járulni, főleg akkor, ha kutatásának egyik tárgya éppen a kisebbségi ember vagy közösség identitása. A Kárpát-medencében ugyanis nehéz, és ezért könnyen is félreérthető identitásról, nemzeti önazonosságról beszélni, és ez még inkább így van, ha e fontos társadalmi tényeknek a múlt- és jelenbeli kontextusától eltekintünk.

Ebben az írásban röviden kísérletet teszünk annak ábrázolására, mi történik egy tudományos igényű kutatás eredményeivel, ha azok a szélesebb nyilvánosságban megjelennek. Mi történhet egy kutatással és eredményeivel, ha a kapcsolódó szakmai kontextus és interpretációk

„nem mennek át” a nyilvánosságba, vagy ha elmaradnak, illetve ha önjelölt interpretátorok jelennek meg. Az adatok – a közvélekedéstől eltérően – önmaguktól ugyanis nem beszélnek, csak akkor kezdenek élni, „beszélni”, ha megfelelő módon találásra kerülnek, és kommunikációjukban a lényeges szakmai hátterek is helyet kapnak.

A *Kárpát Panel 2007* című kutatásunk¹ három nagyobb előfeltevésre épített: egyrészt az Európai Unió bővítése új helyzetet teremtett, hiszen a két legnagyobb kisebbségi magyarsággal rendelkező ország, Szlovákia és Románia is tagja lett az európai államok politikai, gazdasági, adminisztratív közösségének. Másrészt a demográfiai mozgások következtében a magyarság száma folyamatos csökkenést mutat nem csak az anyaországban, hanem a határon túli közösségek körében is. Harmadrészt a történelmi és kulturális sajátosságok következtében a kárpát-medencei magyarság nem tekinthető homogén entitásnak, a különbözőségek a nyelvi hasonlóságokon túl olyan szétfejlődést eredményezhettek, amelynek hatását sok, az identitással nem feltétlenül összefüggő társadalmi tények szintjén is megragadhatjuk.

A kérdőíves kutatás megtervezésekor négy nagyobb szándék vezérelt. Először is igyekeztünk a kárpát-medencei magyarság „helyzetét” úgy operacionalizálni, hogy a használt dimenziók (kérdésblokkok) a mindennapi élet minél több területét lefedjék. Másodsorban az egyes dimenziók mentén messzemenően figyelembe vettük, hogy olyan kérdések, kérdéstípusok szerepeljenek, amelyeknek szakirodalmi szempontból is relevanciájuk van, azaz korábbi hasonló kutatások adataival összevethetőek legyenek eredményeink.² Harmadsorban, ha már a hipotézisek szint-

¹ A kutatást az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet (Magyarország), valamint a kolozsvári Max Weber Társadalomkutató Alapítvány kezdeményezte. Résztvevő intézményi partnerek és kutatók: Fórum Társadalomkutató Intézet (Somorja, Szlovákia – Tóth Károly, Lampl Zsuzsanna), Lehoczky Tivadar Társadalomkutató Intézet (Beregszász, Kárpátalja, Ukrajna – Orosz Ildikó, Molnár Eleonóra), Magyarországkutató Tudományos Társaság (Szabadka, Vajdaság, Szerbia – Gábrityné Molnár Irén, Rác Lívia). A kutatás során – reprezentativitás biztosítása mellett – mintegy 2930 főt kerestünk meg (Magyarországon 700, Romániában 900, Szlovákiában 600, Szerbiában 380, Ukrajnában 350 főt). A kutatás vezetői Veres Valér és Papp Z. Attila voltak, a kutatást pedig a Szülőföld Alap és az MTA Határon Túli Tudományos Ösztöndíjprogramja támogatta.

² Ilyen kutatásnak tekintettük többek között az 1997-es *Kárpát Projectet* (Csepeli György, Örkény Antal, Székelyi Mária: *Nemzetek egymás tükrében*. Balassi, Budapest, 2002.), a Balázs Ferenc Intézet kutatásait (Dobos Ferenc: *Az autonóm lét kihívásai kisebbségben. Kisebbségi riport*. Balázs Ferenc Intézet – Books in Print –

jén is az EU bővítéséről beszéltünk, a kérdőív összeállításánál is igyekeztünk „EU-kompatibilisek lenni”, azaz olyan kérdéseket feltenni, amelyeket a különböző európai szintű statisztikák összeállításánál is használnak. Végül pedig, éppen a hipotézisek sorában említett szétfejlődésnek mód-szertanilag is helyet adva az országspecifikus kérdőívek véglegesítésénél mindegyik régiófelelős szabadon dönthetett, hogy a közös kérdésblokkok mellé beemel-e olyan témákat, amelyek lokálisan relevánsaknak tűnnek (és amit a kérdőív még természetesen megbír). E szándékok eredményeképpen a kérdőív közös tematikus blokkjai (sorrendben) a következők voltak: 1. oktatás, képzés; 2. felnőttképzés; 3. munka-életút; 4. identitás; 5. nyelvhasználat; 6. értékrend, vallásosság; 7. migráció; 8. Európai Unió és politikai aktivitás; 9. társadalmi közérzet; 10. egészségügyi helyzet; 11. médiahasználat; 12. szocio-demográfiai adatok. E blokkok mellett Vajdaságban még bekerült egy ún. regionális tudat című blokk is.

A fenti felsorolásából is látszik, hogy a kutatás – a maga korlátai mellett természetesen – teljességre törekedett, hiszen a tematikus blokkok akár önmagukban is külön kutatási témák lehetnének. E tematikus sokféleség ugyanakkor szűkítés is, hiszen az egyes altémákat nem minden esetben lehet/érdemes egy kutatási keretben kellő mélységben vizsgálni. Továbbá az is a szűkítés mellett szólt, hogy a kutatás eleve a horizontális és vertikális összehasonlítás igényével készült, tehát figyelembe kellett venni az ebből eredő kihívásokat is (magyarán olyan kérdéseket kellett használnunk, amelyek mindegyik országban relevánsak, illetve amelyek a remélhetőleg 2–3 évente megismétlődő lekérdezés során újra feltehetőek).

A kutatás vezetői úgy döntöttek, hogy eredményeiket nyilvánosan is bemutatják, és erre nagyszerű alkalom volt a *Magyar Tudomány Ünnepe* című rendezvénysorozat, amelynek keretében 2007. november 15-én e bemutatóra/bemutakozásra, illetve az ez alkalomból megjelent, gyorsjelentéseket tartalmazó kötet³ ismertetésére is sor került. E konferencia jellegű bemutakozáson túlmenően a kutatók azt is eldöntötték, hogy az eredményeket sajtóban is közölni akarják, hiszen e több ország magyarságára

---

Osiris, Budapest, 2001.), ám előzménynek tekinthetjük a 2001-ben zajlott négy nagyobb határon túli régióra kiterjedő ifjúságszociológiai kutatást is (Szabó Andrea (szerk.): *Mozaik 2001. Gyorsjelentés. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*. Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest 2002.)

3 Papp Z. Attila – Veres Valér (szerk.): *Kárpát Panel 2007. A Kárpát-medencei magyarok társadalmi helyzete és perspektívái. Gyorsjelentés*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2007.

kiterjedő kutatás valószínűsíthetően tartalmaz olyan információkat, amelyek nem csak a szűkebb szakmai közösség érdeklődésére tarthatnak számot. Ugyanakkor tudatában voltunk annak is, hogy az eredmények ismertetése, sajtóbeli megjelentetése során nem térhetünk ki minden szakmai részletre, a vizsgálat során termelődött nagy adattengerből a nyilvánosság, vagy az azt működtetők ingerküszöbét pedig értelemszerűen csak részinformációk érhetik el. Ezért közösen összeállítottunk egy (egyeztetett) sajtóanyagot, amelynek célja az volt, hogy a kutatással kapcsolatos kifelé történő kommunikációban ezt használni lehessen.

Nézzük meg először, mit tartalmazott az egyeztetett sajtóanyag?

A 2007-ben lezajlott ún. Kárpát Panel kutatás a nagyobb létszámú magyar közösségekkel rendelkező országokban (Románia – Erdély, Szlovákia – Felvidék, Szerbia – Vajdaság, Ukrajna – Kárpátalja), illetve Magyarországon reprezentatív, idősoros szociológiai felmérés-sorozat elindítását jelenti. Vizsgálataink a Kárpát-medence magyarságának nemzeti identitására, a kisebbségi magyar közösségek Magyarországhoz és a többséghez, illetve az EU-hoz való viszonyára, társadalmi struktúrájára, munkaerő-piaci viszonyaira, jövőtervezésére, migrációs potenciáljára, iskolázottsági/képzési helyzetére, egészségügyi helyzetére, médiahasználatára tér ki.

A nagyon sok újszerű eredményt is hozó kutatásból néhány elemet ragadunk ki:

- *az elmúlt 10 évben lezajlott politikai-gazdasági változások következtében Magyarországon messzemenően a legrosszabb a társadalmi közérzet (1. ábra);*
- *az EU-s csatlakozás az anyaországgal való kapcsolatokat illetően leginkább a felvidéki és erdélyi magyarok számára hozta a legnagyobb optimizmust, ugyanakkor az EU-val kapcsolatos gyakorlati ismeretek mértéke rendkívül alacsony;*
- *a határon túli magyarok nemzeti identitásában erőteljesen tükröződnek a közel egy évszázada folyó szétfeljődés, a hazai kisebbségpolitikai viszonyok és Magyarország határon túli nemzetpolitikája is. Ezek a tényezők határozzák meg a határon túliak „otthonosságérzetét” országukban. Ez a legerősebb az erdélyi magyarok körében, akiknek többsége (53,8%) szabadon is Romániát választaná lakhelyéül, és legalacsonyabb a vajdaságiak körében, akiknek mindössze egyharmada választaná Szerbiát. Magyarországot a régiók többségében hozzávetőleg egytizedük választaná lakhelyéül, kivéve Kárpátalján, ahol ezek többen, közel 20 százalékban vannak (lásd 3–4 ábrák). Az otthonosságérzet nagyobb mértékét Erdélyben megerősítik az arra vonatkozó válaszok is, hogy a határon túli közösségek részei-e a magyar, illetve a többségi nemzetnek. Ez a kettősség megfigyelhető a magyarországi többség tudatában is, akiknek*

80 százaléka mind a határon túli magyarokat, mind pedig a magyarországi kisebbségeket a magyar nemzet részének tekintik.

- a kárpát-medencei ún. előítélet-térkép táblázatból látszik, hogy a régióban élő különböző etnikumok közül a romákat nem fogadják el leginkább, a határon túli magyarokkal szembeni rokonszenv értéke általában kedvezőbb, azon belül az erdélyiekkel szembeni szimpátia a legmagasabb. A más típusú csoportokkal szembeni előítéletesség leginkább a kábítószerezések, skinheadek és a homoszexuálisok ellen mutatkozik meg. (1. táblázat)

A kutatás nyilvánosság felé való tálalása a valóságban két szinten zajlott: egyrészt volt egy nagyon gyors kommunikáció, ami a már említett konferencia napján és másnapján elindult, és volt egy időben későbbi szintje, ami november vége és december folyamán zajlott. Míg a kommunikáció első szintje viszonylag sok reakciót váltott ki, addig a második szint már igyekezett szakmai mederbe tartani a kutatás eredményeit és lehetséges interpretációit (és talán ezért különösebb médiavisszhangot sem váltott ki).

Az utóbbi második szinthez sorolhatjuk a *www.transindex.ro* portálon megjelent 4 nagyobb írást: *A magyarok jól érzik magukat* (2007. november 20.), *Kisebbségi elitizmus az oktatásban: sok pedagógus, kevés szakmunkás* (2007. november 22.), *Amikor a kisebbség hirtelen intoleráns többségként kezd viselkedni...* (2007. december 06.), *Hős- és kulturmagyarok. Ki a magyar hős? Erdélyben Petőfi a favorit, de Markó és Tőkés is játszik* (2007. december 28.). Részben ide kapcsolódik még a *www.index.hu*-n *Lenézett elnyomók* címmel, a szlovák–magyar együttélést taglaló cikk is, amelyben többek között hivatkozás történik a Kárpát Panel kutatásra is.⁴

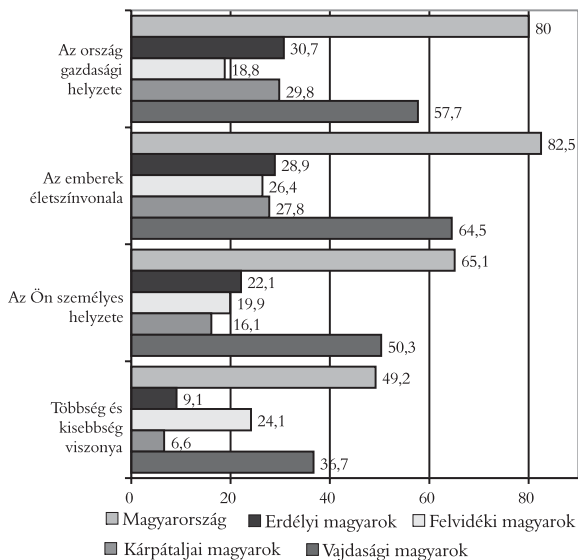
Vizsgáljuk meg az említett első szintet, a gyors kommunikáció mediális alakulását is.⁵ A konferenciáról és a kutatás eredményeiről leghamarabb, még aznap az MTI és Duna TV tudósított.⁶ Az MTI-n *A határon túliak azt*

⁴ Király András: *Lenézett elnyomók*. *www.index.hu* (2007. december 17.) A szerző e cikkben azt állítja, a Kárpát Panel kutatás adatait még nem publikálták. Jómagam, mint a kutatás egyik vezetője jeleztem az internetes szerzőnek, hogy ez nem igaz, hiszen a *Gyorsjelentés* letölthető az MTA ENKI honlapjáról is, ám a szerző/szerkesztő válasza sem méltatótt.

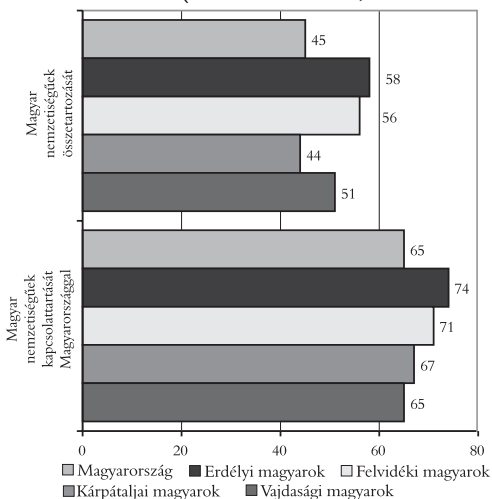
⁵ A könnyebb dokumentálhatóság kedvéért itt elsősorban az írott sajtót említjük, ám a kommunikáció természetesen más médiumokon keresztül is zajlott.

⁶ Valószínű más médiumok is. Az internetes keresés alapján az *Infó Rádió* már aznap délelőtt hírt készített a konferenciáról, amelynek tartalma elűtött az MTI-hírtől, mert külön hangsúlyozta, hogy saját helyzetükkel a legelégedetlenebbek a magyarországiak.

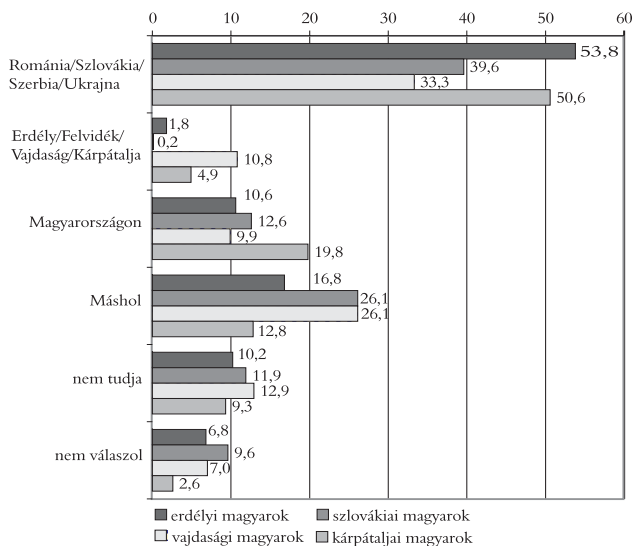
1. ábra. Mindent számításba véve, véleménye szerint az elmúlt 10 évben romlottak vagy javultak az alábbiak? (ROMLOTT válaszok, százalékban)

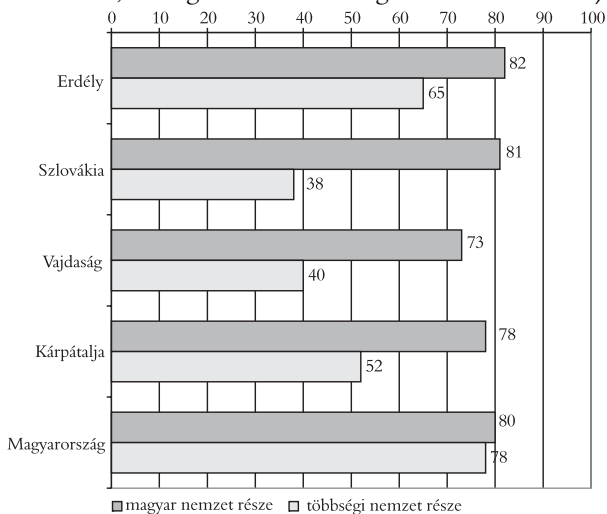
2. ábra. Mit gondol, a Kárpát-medence országainak (Hu, RO, SK, SL, A) Európai Uniósz csatlakozása elősegítette az alábbiakat? (IGEN válaszok, százalékban)

3. ábra. Ha szabadon választhatna, hol, melyik országban szeretne élni?
(Összesített válaszok)

4. ábra. A határon túli magyarok részét képezik-e a magyar,
illetve a többségi nemzetnek?
(IGEN válaszok, országokénti közösségekre vonatkoztatva)

1. táblázat. Ön hogyan viszonyul a következő csoportokhoz?
 (SKÁLA: 1 – Nagyon rokonszenves; 2 – inkább rokonszenves;
 3 – közömbös; 4 – inkább ellenszenves; 5 – nagyon ellenszenves)

	<i>Magyarország</i>	<i>Erdélyi magyarok</i>	<i>Felvidéki magyarok</i>	<i>Kárpátaljai magyarok</i>	<i>Vajdasági magyarok</i>	<i>Kárpát-medencei átlag</i>
<i>Etnikumok</i>						
1. Románok	2,99	2,52	3,15	3,00	2,86	2,90
2. Szlovákok	2,84	2,85	2,71	2,87	2,74	2,80
3. Szerbek	2,93	2,97	3,22	2,61	2,62	2,87
4. Ukránok	2,91	2,91	3,09	2,54	2,82	2,85
5. Magyarországi magyarok	1,98	2,40	2,06	2,36	2,41	2,24
6. Romák	3,31	3,19	3,60	3,47	3,15	3,34
7. Zsidók	2,87	2,90	2,97	2,95	2,88	2,91
8. Németek	2,70	2,67	2,86	2,89	2,64	2,75
9. Kínaiak	3,19	2,97	3,22	3,07	3,00	3,09
<i>Határon túli magyarok</i>						
1. Erdélyi (romániai) magyarok	2,26	1,82	1,98	2,32	2,21	2,12
2. Vajdasági (szerbiai) magyarok	2,34	2,20	2,05	2,38	1,85	2,16
3. Felvidéki (szlovákiai) magyarok	2,35	2,22	1,79	2,35	2,27	2,20
4. Kárpátaljai (ukrajnai) magyarok	2,39	2,21	2,03	1,73	2,30	2,13
<i>Más társadalmi csoportok</i>						
1. Munkanélküliek	2,77	2,88	3,05	2,91	2,81	2,88
2. Menekültek	2,96	2,69	3,08	2,99	3,48	3,04
3. Homoszexuálisok	3,74	4,10	3,73	4,27	3,91	3,95
4. Skinheadek, bőrféjúk	4,15	4,25	4,44	4,42	4,20	4,29
5. Kábítószeresek	4,24	4,43	4,35	4,62	4,38	4,40
6. Vállalkozók	2,82	2,83	2,85	2,76	2,80	2,81
7. Újgazdagok	3,45	3,27	3,57	3,25	3,59	3,43
8. Biztonsági őrök	2,75	2,84	2,98	2,82	2,94	2,87

az államot tekintik hazájuknak, ahol élnek címmel, míg a Duna TV honlapján *Ahol élünk, az a hazánk* címmel jelent meg ismertetés. A két szöveg teljesen megegyezik, ami jelenheti azt, hogy a Duna TV átvette a hírt az MTI-től, de jelentheti azt is, mindkét orgánium ugyanazt a kész szöveget kapta.

Mivel – mint később látni fogjuk – ezt a hírt több orgánium is átvette, érdemes e szöveggel megismernedni:

*Ahol élünk, az a hazánk*⁷

A Kárpát-medencében élő határon túli magyarok azt az államot, illetve régiót tartják elsősorban hazájuknak, ahol élnek – derült ki a témában készített kutatásból, melynek eredményéről csütörtökön számoltak be egy budapesti konferencián.

A határon túli magyarok esetében a haza fogalom – jól láthatóan – ahhoz az országhoz, illetve régióhoz kötődik, ahol élnek – mondta Veres Valér, a kutatás egyik vezetője, a romániai Max Weber Társadalomkutató Alapítvány elnöke. Közölte: a Kárpát Panel 2007 elnevezésű, a kárpát-medencei magyarok társadalmi helyzetével foglalkozó kutatás során 2.930 – Magyarországról 700, Erdélyből 900, Szlovákiából 600, Vajdaságból 380, Kárpátaljáról 350 – embert kérdeztek meg.

A válaszadók közül csak kevesen tekintik hazájuknak Magyarországot. Egyedül a kárpátaljai magyarok tíz százaléka mondta, hogy Magyarországot tartja hazájának – mondta Veres Valér.

Érdekesnek nevezte, hogy a válaszadók többsége arra a kérdésre, ha szabadon választhatna melyik országban szeretne élni, azt válaszolta: abban az országban maradna, ahol jelenleg él. E kérdésben a határon túli magyarok tíz százaléka jelölte meg Magyarországot – fűzte hozzá Veres Valér.

Veres Valér elmondta, hogy a kutatás során vizsgálták a kárpát-medencei magyarság nemzeti identitását, a közösségek Magyarországhoz és a többségi társadalomhoz való viszonyát, munkaerő-piaci viszonyait, jövőtervezését, valamint iskolázottsági helyzetét. A kutatás eredményei alapján látható, hogy az egységes magyar nemzeteszme árnyékában a Kárpát-medence különböző országaiban élő magyarok országonként külön csoportokat alkotnak – közölte.

A konferencián közreadták a kutatás eredményeiről szóló gyorsjelentést, amelyből az is kiderült, hogy az erdélyi, a felvidéki és a kárpátaljai magyarokat túlnyomórészt pozitív érzéssel tölti el a magyarsághoz való tartozás. A vajdasági válaszadók 76,5 százaléka viszont azt válaszolta, hogy „szégyennel tölti el” a magyarsághoz való tartozás. A kutatók szerint ennek okát mindenképpen ki kellene vizsgálni.

⁷ Forrás: www.dunatv.hu (2007.11.15. csütörtök 19:39)

A kutatást a Magyar Tudományos Akadémia Etnikai és Kisebbségkutató Intézete és a Max Weber Társadalomkutató Alapítvány kezdeményezte.

A hírt egy-két nappal később majdnem az összes határon túli régióban átvették. Szlovákiában átvette a pozsonyi *Új Szó*,⁸ illetve a *felvidék.ma*. A cikkhez öten hozzászóltak (érdekességképpen: az egyik Magyarországon élő erdélyi származású személy), és a haza fogalmának relatív jellegét hangsúlyozták. Volt, aki a kutatás módszertanát firtatta, egy személy pedig egyetértett az MTI hír tartalmával. Megjegyzendő továbbá, hogy az *Új Szó*-ban még egy hír megjelent a kutatásról, amely az általunk második szintű kommunikációhoz sorolt egyik (*www.transindex.ro* portálon közölt) írás rövidített változata, és a kárpát-medencei előítéletek természetével foglalkozik.⁹

Kárpátalján a hír változtatás nélkül még aznap megjelent a *kárpátinfo.net* című honlapon, a *Kárpátalja* című lapban pedig az MTI-től átvett cikk 2007. november 23-án kisebb helyi adaptációval *Állam-haza-szülőföld* címmel jelent meg. Ez a kisebb adaptáció azt jelenti, hogy a helyi újságíró hozzáírt a cikkhez két passzust, amelyben megemlíti a kutatásban, illetve a konferencián részt vevő kárpátaljai szakemberek nevét, illetve egy-két helyi eredményről is beszámol:

„A konferencián dr. Orosz Ildikó, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elnöke és Molnár Eleonóra, a főiskola tanára, a Lehoczky Tivadar Társadalomkutató Intézet munkatársa Oktatás, vallásosság Kárpátalján címmel tartott előadást. Az eredmények arra vallanak, hogy a kárpátaljaiak az erdélyiekkel együtt a legvallásosabb közösségeknek számítanak a Kárpát-medencei magyarságon belül. Vallásosságunkat közösségben éljük meg, a templomba járás tekintetében toronymagasan vezetnek a kárpátaljai magyarok – tudhattuk meg. Ismét igazolódott hát esetünkben az egyház nemzetmegtartó szerepe.

Az oktatás terén a kárpátaljai felmérés adatai hűen tükrözik azokat az állapotokat, amelyeket a hétköznapiakban is megélünk - mutatott rá Molnár Eleonóra. A helyi magyarság általános iskolai képzése főleg magyar nyelven folyik, s jól állunk középiskolák tekintetében is. A szakképzés terén viszont komoly problémák vannak, hiszen a szakközépiskolások leginkább ukrán nyelven tanulhatnak, így a szakképzettséggel rendelkezők aránya alacsony. Ugyancsak ukrán

⁸ Határon túl hol a haza? *Új Szó* 2007. november 19.

⁹ Kisebbségi magyar előítéletek. A romákat fogadják el a legkevésbé a határon túli magyarok, egymást viszont kedvelik. *Új Szó* 2007. december 12.

nyelven tanul azok többsége is, akik bakkalaureátusi és magiszteri képesítést adó oktatásban vesznek részt. Viszont a 2001 előtti felmérésekhez képest jelentősen növekedett azok aránya, akik magyar nyelven szereztek főiskolai végzettségüket. Ez utóbbi eredmény a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola végzőseinek megjelenését jelzi, akik szülőföldjükön élnek és dolgoznak.”¹⁰

A kutatás vajdasági ismertetése igazi, magyar kisebbségi kárpát-menedencei hálózati együttműködésnek tekinthető. Egrészrt hasonlóan a többi országhoz, itt is átvette az egyik internetes portál az MTI hírt,¹¹ ám a szabadkai *Magyar Szóban* közel 10 nappal később a brassói (Románia) Ambrus Attila tudósított.¹² A cikk érdekessége, hogy részletesen fejtegeti a kutatás erdélyi részének identitásra vonatkozó adatait, ám egyetlen utalás vagy ismertetés sincs a vajdasági specialitásokra vonatkozóan.¹³

Erdélyben az internetes portálok közül a *www.erdely.ma* közölte az MTI hírt A kolozsvári *Krónika* 2007. november 16-án első oldalon *Egy közösség – két nemzet?* címmel¹⁴ közölt beszámolót a konferenciáról, illetve a kutatásról. Ugyanaznap – többek között – a szintén kolozsvári *Szabadságban* *Haza=az állam, melyben élünk* címmel, a bukaresti *Új Magyar Szóban* *A magyarság ott maradna, ahol jelenleg is él* címmel, a marosvásárhelyi *Népújságban* pedig: *A vajdasági magyarok többsége szegyeilli magyarságát* címmel jelentek meg beszámolók, amelyek többnyire az MTI-től átvett hír közlését jelenti.

Ha pusztán csak az eddig felsorolt cikkek címét elemeznénk, már akkor is láthatnánk, hogy mindaz, ami a kutatásról megjelent a kárpát-menedencei nyilvánosságban jobbára a haza, szülőföld, nemzeti identitás témaköréhez kapcsolódik. Ha összevetjük e tematikákat, illetve a sok helyen megjelent MTI-s hírt az egyeztetett sajtóanyag szövegével, azt is láthatjuk,

¹⁰ Állam-haza-szülőföld. *Kárpátalja* 2007. november 23.

¹¹ Hol a haza. *www.vajdasagma.info* 2007. november 16. (A cikk eredetileg is kérdőjel nélkül jelent meg – a szerk.).

¹² Ambrus Attila: Erősödik az erdélyi magyar identitás. Egy tudományos felmérés elgondolkodtató tapasztalatai. *Magyar Szó* 2007. november 24–25.

¹³ E tény természetesen nem a szabadkai újság „brassói tudósítóját” (aki melleleg a Magyar Újságírók Romániai Egyesületének elnöke) minősíti, hanem a Vajdaságban működő szerkesztőséget. Kisebb „metaelemzéssel” azonban az is megállapítható, hogy Ambrus Attila valójában a *www.transindex.ro*-n 2007. november 20-án a Bakk-Dávid Tímea által jegyzett (első) kutatási beszámoló rövidített változatát „tudósította” – forrás megjelölés nélkül.

¹⁴ A cikk szerzője Rostás Szabolcs.

hogy a társadalmi közérzetre, EU-s csatlakozás hatására, valamint a kárpát-medencei előítélet térképre vonatkozó részek meg sem jelentek.

Némileg kivételt képez az említett kárpátaljai helyi adaptáció a *Kárpátalja* című lapban, amelynek során az oktatásra és a vallásosságra vonatkozóan még egy-két eredményt/állítást közöltek. Ám itt is érdekes, hogy az újságírói sommázás újra valamiféle nemzeti-kisebbségi logikába sorolható: „*Ismét igazolódott hát esetünkben az egyház nemzetmegtartó szerepe.*” „*Viszont a 2001 előtti felmérésekhez képest jelentősen növekedett azok aránya, akik magyar nyelven szereztek főiskolai végzettségüket. Ez utóbbi eredmény a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola végzőseinek megjelenését jelzi, akik szülőföldjükön élnek és dolgoznak.*”¹⁵ A kárpátaljai fogadtatás kapcsán érdemes még megjegyezni, hogy miután a *www.kárpátinfo.net* honlapon megjelent az MTI hír az (igazi) Kárpáti Igaz Szóban rövid összeállítás¹⁶ jelent meg a „pátria” fogalmáról. Az összeállításban nem szerepel az, hogy e kérdés a Kárpát Panel kutatással kapcsolatos hírek miatt lenne fontos, de az időzítés erre enged következtetni.

Mivel a későbbi percepciók leginkább a *Krónikában* közölt cikkhez kapcsolódtak, vizsgáljuk meg kissé részletesebben ezt. A cikk alcíme: *Az erdélyi magyarok többsége a magyar és a román nemzet részének is tekinti magát*, amelyhez ugyanakkor közel fél oldalnyi illusztrációként a fenti 4. sz. diagramot használták, amelyet színesben, háttérben pedig egy kárpát-medencei térképpel közöltek. A cikk a korábbi MTI-s cikk bővítésének tekinthető, ezért alább kissé rövidítve közöljük:

A Kárpát-medencében élő határon túli magyarok közül az erdélyiek érzik a legotthonosabban magukat szülőföldjükön, ugyanakkor többségük mind a magyar, mind a román nemzet részének tekinti magát – derül ki abból a szociológiai kutatásból, amelyet tegnap ismertettek egy budapesti konferencián. [...] Veres Valér kolozsvári szociológus, a Max Weber Társadalomkutató Alapítvány elnöke lapunknak elmondta: a kutatás egyik lényeges megállapítása, hogy jelentős változások tör-

¹⁵ Kiemelések a szerzőtől.

¹⁶ Köz-szám. A határon túli magyaroknak gondot okoz a pátria fogalma. Ön melyik régiót, országot tartja hazájának? *Kárpáti Igaz Szó* 2007. november 20. Jelen elemzésnek nem célja a kárpátaljai magyar sajtó működtetésének taglalása, ám mindenképp sokatmondó az a tény, hogy a témában megkérdezett 7 kárpátaljai magyar személy mindegyike értelmiségi: egy orvos, egy irodavezető, egy polgármester, egy tanár, egy építész és két újságíró. Mindez mintha önkéntelenül is azt sugallná, e kérdés vélhetően csak e kvázi középosztálybeli rétegnek lenne releváns.

téntek az utóbbi években a határon túli magyarok életében a nemzeti identitás terén, és mindez leginkább az erdélyi magyarság körében figyelhető meg.

A kutatás rámutat: a határon túli magyar közösségek szociálpszichológiai kifejezéssel élve önálló ingroupokként határozzák meg magukat, vagyis külön csoportként reprezentálják saját országuk magyar közösségét a magyarországi magyarokhoz, valamint országuk nemzeti többségéhez képest is, és mindkettőtől érzékelhető társadalmi távolságra helyezkednek el. Az erdélyi magyarok esetében majdnem megegyezik az anyaországi magyarokhoz, illetve az erdélyi románokhoz viszonyított társadalmi távolság mértéke, vagyis a megkérdezettek többsége azt nyilatkozta: nagyon kis mértékben érzi közelebb magához a magyarországi magyarokat az erdélyi románokhoz képest. „Ezt a jelenséget elsősorban az váltotta ki, hogy a romániai magyarság helyzete folyamatosan változik, és egyértelműen pozitív irányba. Ennek következtében nő az otthonosságérzet is: jelenleg az erdélyi magyarok több mint ötven százaléka akkor is Romániát választaná hazájául, ha szabadon választhatna” – állapította meg a Krónikának Veres Valér. A szakértő szerint az erdélyi magyarok otthonosságérzetének egyik fontos összetevője az RMDSZ folyamatos és proaktív szerepvállalása a román állami intézményrendszerben. Másrészt hozzájárult ehhez az anyaországi magyarok többségének megnyilvánulása – kettős állampolgárságról szóló népszavazás, a kedvezménytörvény elindítása – is, amely külön csoportként határozza meg a magyarországi, illetve a határon túli magyarságot. A felmérés során kiderült: a Kárpát-medencében élő határon túli magyarok azt az államot, illetve régiót tartják elsősorban hazájuknak, ahol élnek. [...] A Kárpát Panel másik lényeges következtetése, hogy az erdélyi magyarok többsége mind a magyar, mind a román nemzet részének tekinti magát, csak különböző arányban: a magyarnak a megkérdezett erdélyiek 82, míg a románnak 65 százaléka. „Ez a jelenség a kisebbség részéről eddig nem volt tapasztalható, a többi határon túli régióban mindez el sem éri az ötven százalékot, csak Erdélyben figyelhető meg az otthonosságérzetnek ez a típusa és mértéke. Meglehető, a válaszadók nem értik a nemzet fogalmának lényegét, és összekeverik az állampolgársággal, de mindenképpen látható, hogy az erdélyi magyarok valamiféle közösséget vállalnak a románsággal. Más kérdés, hogy mennyire hatja át őket mindez érzelmileg, valószínűleg nem túlságosan, de a társadalmi távolságok terén kicsi a különbség a magyarországi magyarokkal, illetve a romániai románokkal való rokonszenvezés szemszögéből” – jelentette ki Veres Valér. Ugyanerre a kérdésre különben a magyarországi megkérdezettek nyolcvan százaléka azt válaszolta, hogy az ottani kisebbségeket és a határon túli magyarokat is a magyar nemzet részének tekinti.

Látható, hogy ebben a cikkben is elsősorban a nemzeti identitás változásáról, az anyaország szerepéről, illetve a romániai magyarság helyzetének pozitív alakulásáról van szó, egy újfajta „otthonosságérzet” kialakulásáról, amelynek egyik oka a megkérdézett szakértő/kutatásvezető szerint az RMDSZ kormányzati szerepvállalása is. Elhangzik az is, és ez lett a cikk alcíme is, hogy „az erdélyi magyarok többsége mind a magyar, mind a román nemzet részének tekinti magát.” Hogy ez meglehetősen „erős állítás” azt valószínű az újságíró is, és a megkérdézett is érzékelt. Előbbi kognitív disszonanciáját úgy oldotta meg, hogy a főcímbe kérdőjelet tett (Egy közösség – két nemzet?), utóbbi pedig igyekezett megmagyarázni saját állítását, és az otthonosságérzet fogalmát használta, illetve jelezte azt is, hogy vélhetően a nemzet és állampolgárság fogalmak összemosódásáról, valamint a románsággal vállalt egyfajta közöségről (is) szó van.

Csakhogy amíg szakmai mezőben semleges és viták által konszenzusra törekvő módon is használhatunk társadalmi jelenségeket leíró/megnevező fogalmakat, a nyilvánosságban már egyáltalán nem garantált a közös szókincs, vagy annak akarása. És főleg nem az olyan fogalmak esetében, amelyek egy egyén vagy egy közösség önazonosságára és érzelmevilágára is vonatkoznak. És ráadásul, ha mindez egy politikai választási kampány finisében történik, akkor bármilyen elképzelhető interpretáció életre kelhet.¹⁷ Egy átpolitizálódott nyilvánosságban ugyanis minden lehetséges, hiszen nem csak a politika tud „mindenévő” lenni, hanem az azt (ki)szolgáló nyilvánosság is.

A *Krónika* előbb részletezett cikkének állítását legvérmesebben Bayer Zsolt aknázza ki, aki (amúgy minősíthetetlen módon és hangnemben – éppen ezért eltekintünk a vonatkozó idézetektől is) nem csak a Veres Valér által mondottakat vonta kétségbe, hanem egyenesen a gyurcsányi nemzetpolitika alátámasztóinak titulálta a kutatást és készítőit is.¹⁸ És mivel a Bayer-cikk valójában a közelgő romániai EP-választások ürügyén, nyílt Tökés-párti propaganda szöveg volt, a kutatás ebben

¹⁷ Romániában 2007. november 25-én Európai Parlamenti választások voltak.

¹⁸ Bayer Zsolt: *Moralisták és farizeusok 1. Néhány szó otthon, Erdélyben, és itthon, Magyarországon élő barátaimhoz. Magyar Hírlap* 2007. november 20. Érdekességképpen megjegyezzük, hogy a cikket több (magyarországi és határon túli) internetes portál is átvette, ám ezek egy részében a *Magyar Hírlap*os változathoz képest van egy kutatásvezető társam személyét érintő, meglehetősen durva passzus is. Talán ez véletlen, de elképzelhető, hogy a *Magyar Hírlap*os szerkesztő jóérzése nem engedte megjelenni a szóban forgó részt.

a kontextusban közvetett módon az RMDSZ érdekeit is szolgálta – legalábbis Bayer szerint. A cikk fizetett hirdetésként (sic!) 2007. november 23-án megjelent a csíkszeredai *Hargita Népe*ben, amely ellen a Hargita Megyei Tanács 2007. november 30-i ülésén napirend előtt többen is felszóltak. Volt aki „a lap objektivitására kívánta felhívni a testület figyelmét, és arra, hogy ez az újság szerinte teret ad a mocsoknak az anyaországból való begyűrűzésére”, és volt aki kifejtette, „bár nem kívánják cenzúrázni a HARGITA NÉPÉT, de ami itt megjelent, az minden becsületes embert sért”.¹⁹A testület végül egy semleges hangvételi határozatot fogadott el,²⁰ ám az ügyben állást foglalt a Magyar Újságírók Romániai Egyesülete (MÚRE) is:

2. Megállapítjuk, hogy a Hargita Népe szerkesztősége és mb. felelős szerkesztője nem követett el szakmai mulasztást és etikai vétséget Bayer Zsolt magyarországi publicista írásának fizetett hirdetésként való megjelentetésével.
3. Nehezményezzük, hogy a Hargita Megyei Tanács az ügy kapcsán a mb. felelős szerkesztő felelősségre vonását tervezi [...]»²¹

A Bayer-cikk megjelenése után néhány nappal később a kutatás, illetve Veres Valér védelmébe kelt a bukaresti *Új Magyar Szó* is, amelyben Székedi Ferenc az Akadémia, mint intézmény hitelességét hozza szóba, illetve a kutatás más eredményeire is felhívja Bayer figyelmét. Cikke végén pedig – a *Magyar Hírlapos* írás alcímére reagálva – kijelenti: „Bayer Zsolt alighanem úgy gondolja, hogy nagyon szereti Erdélyt. Hangneme azonban nem erdélyi. És kirohanásai ellenére, soha nem is lesz”.²²

A kutatást az Európai Parlamenti választásokkal összefüggően maga a *Krónika* is tárgyalja néhány nappal később. Rostás Szabolcs azt veti fel, érdemes lenne elgondolkodni azon, hogy a magyarok 65 százaléka a román nemzethez tartozónak véli a romániai magyarságot, mert ez azt

¹⁹ Forró-Erős Gyöngyi: Megyei Tanács. Felelősségre vonnák lapunk vezetőit. *Hargita Népe* 2007. december 03.

²⁰ „3. Cikkely. A Hargita Népe Lapkiadó teljes mértékben saját jövedelméből finanszírozott, a Hargita Megye Tanács koordinálásában lévő közintézmény. A Hargita Megye Tanácsának elnöke koordinálja a Hargita Népe Lapkiadó tevékenységét a helyi közigazgatási törvény által előírt feladatköreinek megfelelően, betartva a sajtó véleménynyilvánítási szabadságának elvét, és anélkül, hogy beleavatkozna a lap szerkesztési politikájába.” Hargita Megye Tanácsa 175/2005-ös Határozat

²¹ MÚRE állásfoglalás a Hargita Népe ügyben. www.mure.ro 2007. december 07.

²² Székedi Ferenc: Körkép, kocsmákkal. *Új Magyar Szó* 2007. november 27.

vetíti előre, hogy belátható időn belül az erdélyi magyarság nem etnikai, hanem politikai alapon szavaz.

Aggodalom töltene el azonban annak az adatsornak a láttán, amely arról árulkodik, hogy az erdélyi magyarok 65 százaléka szerint kisebbségi közössége részét képezi a többségi, azaz a román nemzetnek is. (Ugorjunk most egyet afőlött, hogy a válaszdók többsége valószínűleg nem tudott különbséget tenni nemzet, ország és állampolgárság fogalma között). Márpedig ez nagyon kedvezőtlen üzenet az erdélyi magyar politikus számára. Többek között azt vetíti előre ugyanis, hogy eme jelentős identitásbeli változás következtében az erdélyi magyarok egy része előbb-utóbb nem etnikai, hanem politikai alapon szavaz. Vagyis nem valamelyik magyar alakulatra vagy független magyar jelöltre, hanem – politikai krédójának megfelelően – bizonyos román pártokra üti a pecsétet. Pláne, ha utóbbiak magyart is szerepeltetnek választási listájukon, mint ahogy teszik ezt a mostani brüsszeli megmérettetésen. [...] Márpedig ha a jövőben ez a tendencia érvényesül, akkor az örökre kifoghatja a szelet a jelenlegi magyar–magyar vetélkedés vitorlájából.²³

Nem a *Krónika*-cikk kapcsán, ám mégis az Európai Parlamenti választásokkal „összefonódva” kerül említésre a kutatás a sepsiszentgyörgyi Háromszékben. Sylvester Lajos egy visszafogott, ám valójában Tőkés melletti kampányzáró írásában megemlíti a kutatást, amelynek egyik alaptézisével, a határon túli részek szétfejlődésével egyetért. Ám ennek okát az aktuális magyar kormányzatban látja:

Ha lesz a magyar nemzeti érdekeket és értékeket képviselő, ebben a kérdéskörben a szomszédos országok nemzeti jellegéhez igazodó magyar kormány, akkor a „magyar nemzeti szétfejlődés” mutatószámai egyik évről a másikra változnak meg, és az Európai Unióhoz tartozás lehetőségeivel élve a nemzeti együvé tartozás folyamata erősödik. A tanulmány következtetései azért fontosak, hogy ezt a szétfejlődést felismerjük, és tegyünk is ellene. Erre az európai parlamenti képviselő-választások is alkalmat teremtenek.

A kutatásnak a romániai Európai Parlamenti választásokkal, illetve a gyurcsányi politikával való „hírbe hozása” a magyarországi sajtóban a *Magyar Nemzet* által is megtörtént. A napilap kétszer is foglalkozik a kutatással, érdekes módon azonban először politikai kontextusba való

²³ Rostás Szabolcs: Voksolási elhajlás. *Krónika* 2007. november 19.

helyezésre építő értelmezéssel találkozhattunk,²⁴ és csak néhány napra rá – a kolozsvári *Krónika* munkatársa jóvoltából – a kutatás és a konferencia beszámolójával.²⁵ Az előbbi cikkben Lukács Csaba a romániai választások eredményeit értékeli, és a romániai magyarok baloldaliságra való áthangolódása kapcsán eljut a Kárpát Panelhez.

Éppen a kampányfinisben vált a legjobban érzékelhetővé a folyamat: az RMDSZ-hez közeli Veres Valér kolozsvári szociológus nyilvánosságra hozta a Kárpát Panel, 2007 elnevezésű felmérést. [...] A kutatók bevezetnek egy új fogalmat is: a „szétfelődést”, amely csaknem egy évszázada tart, ám most felgyorsult. [...] A személyes tapasztalatnak nagymértékben ellentmondó felmérés szerint a megkérdezett magyaroknak csak 82 százaléka tartja magát magyarnak, 65 százalékuk viszont románnak is.

A cikk továbbá egy politikai szakértőre²⁶ hivatkozva kifejti, hogy a többes identitás valójában Gyurcsány Ferenc retorikájának része, és vele együtt a budapesti balliberális értelmiség azt szeretné, ha ez, és nem a magyarságtudat erősödne. Megfogalmazásában, ez megrendelői „igény”, és a magyarságtudat elsorvasztása céljából mintha valóságos összeesküvés bontakozna ki az értelmiség, a média és kutatók között:

Az a feladat (sic!), hogy újabb és újabb nyelvi-fogalmi-mentális trükkökkel lépítsék és elsovasszák a magyar nemzeti kötelékeket, határokon innen és túl egyaránt. A „többes identitás” konstruált valóság, amely arra hivatott, hogy demoralizálja azt, akire ráaggatják. [...] A többes identitás gyurcsányi elmélete a magyar asszimiláció elősegítésének eszmei megalapozása. Ezt a politikai elméletet és gyakorlatot hivatott alátámasztani a határokon belüli és kívüli jó néhány tudományos műhely, többek között a közvélemény-kutatók. Az ő feladatuk primer adatokat szolgáltatni a médiának és az elemzőknek, akik majd továbbgörgetik az elméletet. Mindig lehet olyan leheletfinoman csúsztatni a szakmaiság határain belül, például egy közvélemény-kutatási kérdéssor összeállításánál a nemzet, nemzetiség,

²⁴ Lukács Csaba: Nyomásgyakorlás. Ha az RMDSZ nem tanul a múlt heti választási eredményb l, Erdélyben is állóháború alakulhat ki. *Magyar Nemzet* 2007. december 01.

²⁵ Rostás Szabolcs: Derűlátó erdélyiek, pesszimista anyaországiak. A Kárpát-medencében élő határon túli magyarok elsősorban azt az államot, régiót tartják hazájuknak, ahol élnek. *Magyar Nemzet* 2007. december 06.

²⁶ Veress László, az egykori Illyés Közalapítvány egyik volt irodavezetője, a Duna TV kuratóriumi elnökségének tagja.

állampolgárság fogalmainak tudatos összekeverésével, vagy akár hamisítani, hogy az a megrendelő érdekeit szolgálja.

A cikk amúgy teret szentel szakmai véleménynek is. Szarka László, a kutatást kezdeményező akadémiai intézet vezetője visszautasítja a kutatást ért politikai jellegű vádakat:

Csak a kisebbségi magyar valóságot politikai felhőjátékokkal felcserélve lehet gyurcsányi ármányként vagy balliberális értelmiségi mákonyként értelmezni a kutatásokat. Az immár közel kilencven éve más országokban élő magyarok többségének anyanyelve a magyar. [...] Ugyanakkor a többségi nemzet nyelvét elsajátítva kétnyelvűvé váltak. Ez pedig kihat identitásuk alakulására.

Az említett *Krónika*-cikk, illetve az MTI-s híradás következtében a romániai magyar írott és elektronikus sajtóban további reakciók is születtek. Mindezekből egyrészt kiemelném az *Új Magyar Szó* két publicisztikáját, valamint a *www.transindex.ro* disputa rovatában kezdődő vitákat.

A bukaresti napilapban előbb Székedi Ferenc, majd Bíró Béla tollából jelent meg írás. Székedi *Kilátás az ingroupból* című írásában²⁷ azt állítja, hogy minden tudományos kutatás nélkül tudni lehetett, hogy az erdélyi magyar ember másmilyen, mint a magyarországi, és ő ezt már 1998-ban is leírta:

Én nem tudok magyarországi magyarként, hanem csupán erdélyi magyarként gondolkodni. A kettő nem ugyanaz. Számomra nem politikai jelszó, amit Magyarországon jobboldalról vagy baloldaltól annak tartanak: a határon túli magyarok problémáját a szülőföldjükön kell megoldani.

Ugyanakkor kifejti azt is, nem ért egyet azzal a szakértői véleményvel, miszerint a romániai magyarok növekvő otthonosságérzete azzal függne össze, hogy „a romániai magyarság helyzete folyamatosan változik, és egyértelműen pozitív irányban”, illetve, hogy „az anyaországi magyarok többségének megnyilvánulása – a kettős állampolgárságról szóló népszavazás, a kedvezménytörvény elindítása – [...] külön csoportként határozza meg a magyarországi, illetve a határon túli magyarságot.” Véleménye szerint itt sokkal régebbi szétfejlődési folyamatokról van szó:

²⁷ *Új Magyar Szó* 2007. november 19.

Én azt hiszem, nem ezek az alapvető magyarázatok: a nyelv és a kultúra már régóta eggyé, a mindennapi élet, az otthon szűkebb és tágabb társadalmi – gazdasági – földrajzi – oktatási – közösségi – rokoni – szokásjogi és ki tudja még milyen közege negatív vagy pozitív változásban egyaránt mássá tett minket.

Ne hízelegjünk önmagunknak, ne térdepeljünk a saját mítoszaink előtt, de ne is szórjunk hamut a fejünkre: nem vagyunk sem jobbak, sem rosszabbak. Hanem mások. Mindenekelőtt önállóak. És ezt kellene elismerni. Nem csupán Romániában, hanem Magyarországon is. És ezt nem kellene aláásni: sem Romániában, sem Magyarországon. Felnőttek vagyunk. És döntésképesek.

Míg Székedi – mondhatni – az átlag erdélyi magyar ember tapasztalataiból vezeti le állításait, Bíró Béla tudományosabb hangnemet üt meg,²⁸ és az ismert állampolgári, illetve kulturális nemzetfogalmak leírásán keresztül értelmezi a sajtóban megjelent adatokat. Felfogása szerint a két nemzetfogalom nem „antagonisztikus”, nem zárják ki egymást, hanem egymást feltételezik – és ezt állítják (meg nem nevezett) nyugati szakemberek is. Természetesen kellene tudnunk azt is, hogy a kérdőívben szereplő „Ön szerint az erdélyi magyarok részét képezik-e a magyar (illetve román) nemzetnek?” kérdésben nemzet alatt mit értenek, mit értettek a megkérdezettek. Ha a két nemzetfelfogást egymás kiegészítéseként gondoljuk el, akkor Bíró szerint a „határon túli közösségek – a tényeknek megfelelően – egyszerre tekintik magukat az állampolgári nemzet és a kulturális nemzet tagjainak, azaz (az elmélet zavarai ellenére) helyesen ítélik meg önnön helyzetüket.” Számára inkább az a fura, hogy a kérdés „tisztázását a nyilvánossági térben gyakorlatilag senki nem tekinti feladatának.”

A *Krónika* cikkét az egyik internetes fórumon²⁹ is elemezgeték. A hozzászólók nagy része elutasította azt az állítást miszerint „ők románok lennének”. A vélemények egyik része egyenesen nevelésgezenek nevezte ezt az állítást, egy másik csoport pedig szintén RMDSZ bérencnek titulálta azt, aki ilyet állít. A topikon megtalálhatjuk az előbbi Bíró-cikkben taglaltakkal egybehangzó gondolatkísérletet is, miszerint az állampolgárság és a nemzetiség nem cserélendő össze. Egyik

²⁸ Bíró Béla: *Két nemzet, egy közösség. Új Magyar Szó* 2007. november 20.

²⁹ www.disputa.ro

hozzászóló egyértelműen fogalmaz, és tanácsokkal látja el a nyilvánosságban megszólaló szociológusokat is:

A fogalmak, nyilván roppant bonyolultak, főleg, hogy egyik kultúrában egy-féleképpen, a másikban meg másképp használják. Tiszta sor is lenne, ha ezt először a cikkben a szociológus urak meg is említenék az újságolvasónak.

Összegzés

A *Kárpát Panel 2007* című kutatás gyorsíthatásának ábrázolása arra szolgált, hogy bemutassuk egy szociológiai kutatás hogyan „minősülhet át”, amikor kikerül a nyilvánosság szakmailag kontrollálatlan világába: a szociológiailag rögzített fogalmak ugyanis gyakran mást jelentenek a közbeszédben, mint a tudományban. Noha a kutatás a kárpát-medencei magyarok társadalmi helyzetéről akart viszonylag átfogó, tudományosan megalapozott képet nyújtani, a sajtóban megjelenő leegyszerűsítő hírek nyomán ez a kép leredukálódott az identitás témakörére. Egy kívülről számára – e sajtóhírek nyomán – a kárpát-medencei magyarok mintha csak identitáshordozók, a haza versus szülőföld dilemmáján marcangoló gyének vagy közösségek lennének.

A kutatás erdélyi fogadtatására az időben közeli Európai Parlamenti választások is kihatással voltak, és az eleve szelektált, identitás témaköré felfűzött kutatási eredmények a választási kampány, a politika expanziójának áldozatává estek.³⁰ És mivel a választási kampány aktualitásai a magyarországi belpolitikától sem voltak mentesek, a kutatás megítélése a politikai jobb-bal dimenzió mentén került tálalásra: a magyarországi jobboldali média szerint az egész kutatás a baloldal legitimitációját szolgálja (ki),³¹ ami e logika szerint azt is jelenti, hogy a romániai magyar politikai szférában az RMDSZ-t.

A kutatás ilyen irányú „elvitelle” a kutatók felelősségéről, a média érzékenységéről, az újságírók szakmai felkészüléséről egyaránt árulko-

³⁰ A politika azért expanzív, mert mindent saját diskurzusa, illetve cselekvése részévé tehet, ennek játékszabályait pedig önmaga alkotja meg. Ld. Becskéhazi Attila: *Szociológia és társadalomdiskurzus*. In: Kuczi Tibor – Becskéhazi Attila: *Valóság '70*. Scientia Humana, Budapest, 1992.

³¹ Jellemző az újságírói felszínesség ilyen esetben: a magyarországi társadalmi közérzetre vagy politikai preferenciára kapott eredmények ismeretében ugyanis valószínűleg nem merne ilyen állításokat tenni még egy elvakult jobboldali újságíró sem.

dik. Az identitás, nemzeti hovatartozás kérdéskörei lehet érdekesebbek, izgatóbbak, mint az iskolai végzettség, munkaerő-piaci vagy egészségügyi helyzet száraz adatsorainak számbavétele. Ám a „mediatizálás alatti világokban” ezen utóbbi folyamatok és tények éreztetik leginkább hatá-
sukat, és valójában ezeken múlik, hogy a kárpát-medencei magyarokkal mi lesz „a helyzet” a közeli és távoli jövőekben egyaránt.